

- א -

אוצר החכמה

לימוד תורה"ק בלי חכמות חיצוניות

בה"י, ו' עש"ק פרשת בראשית
[כ"ח תשרי] תש"ס לפ"ק, ירושלים

אוצר החכמה

אוצר החכמה

לכבוד הרבני החשוב והנכבד, חו"ב כו' כו' מהר"ר... שי' לאוי"ט.

שלום רב.

עברתי על ספרו הנחמד "שב שמעתתא בת"ת", והנה נהניתי מאוד, איך שכב' מסביר, מסדר ומבאר - בחמשת השמעתות הראשונות - את הנחוץ והטעון בירור ופרסום בין המוני בני ישראל, לזרזם, להדריכם ולהבינם הלכות תלמוד תורה, שעליה אמרו חז"ל [קדושין מ:] "גדול תלמוד שהתלמוד מביא לידי מעשה" (והגם שבעניני סדר הלימוד כבר אמרו חז"ל [ע"ז יט.] "לעולם ילמוד אדם במקום שלבו חפץ", וכל אחד יכול לבחור לו איזה דרך שנפשו חשקה בו, למען תתרבה התמדתו, אבל מי שהוא נכון באיזה דרך יבחר, הנה ברורים לו השיטות של הקדמונים כמו שכתב וביאר היטב), ומלאכה גדולה וחשובה עשה כב', ברוך ה' חילו ופועל ידיו תרצה, יישר כחו.

בענין שני השמעתות האחרונות - תורה עם דרך ארץ, ותורה עם חכמות חיצוניות, כמובן הענין צריך זהירות גדולה (אני מקוה שכב' יבין אותי, אני חונכתי במסגרת אחרת, כב' גדל והתחנך על שיטת הרה"ג ר' שמשון רפאל הירש ז"ל "תורה עם דרך ארץ"). בראותי את הכותרות, בתחילה נרתעתי אינסטינקטיבית - בעיקר בשמעתתא האחרונה - כבן אשר רואה בפעם הראשונה את אמו החורגת אשת אביו, אשר כמעט אי אפשר שלא ירגיש מועקה בלבו, עד כמה שתהיה צנועה וטובה בעיני אביו ובעיני כל העולם, ועד כמה שהוא חייב לכבדה מדינא כאשת אביו, והגם שזהו כבוד אביו וצורך אביו, אי אפשר שלא יעלה על לבו אהבת אמו וזכרה. כמו כן תורה"ק, חיינו ואורך ימינו, שזה עתה חבקנוה ונשקנוה בהקפות שמחת תורה, וכמשל שלמה המלך ע"ה על החכמות של הטבע כאשה זרה [משלי ב, טז], והתורה - תורת אמן [שם א, ח].

אבל לא מצד הרגשי בלבד, גם בצד ההגיוני-עיוני, נעיין בפרשת השבוע
 נבחין בין ברכה לקללה, עץ החיים [בראשית ב, ט] עליו דרשו חז"ל [ויק"ר ט,
 ג] - התורה, עץ הדעת טוב ורע, הוא נאסר גם שיש בו טוב, טוב ורע.
 ואפילו "דרך ארץ" (שמעתתא ו) - אהב את המלאכה שאמרו חז"ל במשנה
 [אבות פ"א מ"י], עלינו לזכור שזאת בכל זאת קללה, "בזיעת אפך תאכל לחם"
 [בראשית ג, יט] הוא עונש על עץ הדעת כמבואר בפרשת השבוע, ואמרו חז"ל
 [ויק"ר שם] על הפסוק לשמור את דרך עץ החיים - דרך זו "דרך ארץ". אין
 זאת אומרת, שמסקנתו אינה נכונה, טובה תורה עם דרך ארץ תנן [אבות פ"ב
 מ"ב], ודין הוא ברמב"ם [פ"ג מת"ת ה"י] ובשו"ע [י"ד סי' רמו סעיף כא בהג"ה], אלא
 שזהו הכרח בל יגונה. והמשנה "אהב את המלאכה", כמאמר חז"ל [ב"ק
 צא:] "קארי למאני מכבדותא", וברור לכל בר דעת שהבגדים חשובים לאדם,
 הגם שקודם החטא גם זה היה מיותר, כמו כן אחרי החטא והעונש "אהב
 את המלאכה" - אבל צריכים להבחין בינה לבין אהבת הטוב המוחלט
 התורה הקדושה, כי ההבדל ביניהם כמו בין אור לחושך. וכמש"כ רבנו
 הרמ"א ז"ל באו"ח (סי' ה) על הברכה "ומפליא לעשות", שהשי"ת קושר
 דבר רוחני (קיום הנפש) בדבר גשמי (כסילוק הפסולת, דבר שהוא עונש
 כמבואר כמה פעמים בחז"ל¹), ובמין לא היו צריכים בכלל לזה רק לאחר
 שחטאו, כמבואר ביומא (עה:).

¹ [תוס' י"ד ע"ב]

ועיקר הזהירות היא, כי לכל הדעות לימוד כלשהי של חכמות חיצוניות
 אין צריך להיות לפני שמילא כרסו בש"ס ופוסקים, בשום אופן, והשיעור
 הזה הוא רחב מאוד, ועלול מישוהו למהר ולחשוב שכבר מילא כרסו. כמו
 כן המסקנות הם מגבילות - אבל במחקר לפני המסקנות מובאות דעות
 שונות, וצריך זהירות שלא יקראו חצאי מימרות ושלא יקלו בזה.

בין המגבלות שבהן אין ללמוד בשום אופן, כבודו מביא התערבות
 בגוים. לדאבוני - יש לדעתי לחשוש לזה גם בארץ ישראל, כאשר קרו
 כבר רח"ל מקרים של נשואי תערובת באוניברסיטאות. כמו כן ישנו גם
 גורם של לימוד בסביבה אפיקורסית כופרת ודיבוק של חברים רעים, ודבר
 זה ג"כ צריך לצרף למגבלות - גם אם אין התערבות בגוים.

א. ע"י ברכות כד: היה עומד בתפלה ובקש להתעטש כו' ואומר רבש"ע כו' גלוי וידוע
 לפניך חרפתינו וכלימתנו כו', תדא"ז פרק ג: בשלשה דברים יסתכל אדם בכל יום בשעה
 שנכנס לבית הכסא אומרים לו ראה דרךך כדרכי בהמה וכו', וע"י חגיגה טז. ועוד.

ולבסוף ברצוני להוסיף, היתה תקופה שה"מדע" (כלומר מדעי טבע ומדעי הרוח) היה נערץ ביותר, חשבו שעל ידי הלימוד משיגים את המדע, והנה דוקא בהתקדמות המדע, נוכחו לדעת שעדיין לא הגיעו לקליפה החיצונה של המדע, הן במדעי הטבע, ק"ו למדעי הנפש והרוח. ומה שמצטטים את דברי הגר"א ז"ל שכל מה שחסר לאדם במדעים - חסר לו עשר ידות בתורה (כי לא יוכל על ידי זה להבין ענינים שונים כמו ערובין, סוכה וכדומה), אם אמנם הגר"א ז"ל אמר או כתב כך, כמעט ברור שדעתו היתה לכל היותר על גיאומטריה וחשבון יסודיים בלבד. ועל ריבוי המדע ספק גדול אם הגר"א ז"ל התכוין גם לזאת.

והנה כפי שכבודו כותב בהקדמה, הספר הוא ליקוטים מדברי חז"ל, וזוהי להלכה, אבל למעשה לדעתי, צריך כל אחד להתייעץ עם רבו, או עם מורה הוראה ירא שמים, כדי להתאים לו את הדרך המועילה, ולכוונו במישור התורה והיראה, כי בפרט בדור שלנו הדבר צריך זהירות יתירה. וההולך תום ולומד תורה הקדושה בלבדה ילך בטח, "גלאט כשר". גם אם ישנם כל צדדי הקולות האפשריים, לכל הדיעות. וכמ"ש כבודו בספרו בשם הג"ר אברהם יצחק בלוך ז"ל. בסיכום, ספרו חשוב ביותר וישר כחור.

והנני ידיו ומברכו בכט"ס ובשנה מבורכת
פינחס מנחם אלטר

נ. ב. גם בענין שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה [פסחים נ:], כתב הרב ר' חיים מורידבורג ז"ל (אחי המהר"ל מפראג) בספרו ספר החיים [ספר זכויות פ"ז] משל על חולה שהרופא ציוה עליו לקחת תרופה שיש בה סם המות, וכמובן שעליו לקחתה לרפואה, אבל אם ימשיך לשתותה שלא במנות ההכרחיות בלבד, היא רעל. כן בתורה שלא לשמה, שחז"ל [תענית ז.] אמרו עליה סם המות, אמנם אם אין חשק אחר ללמוד צריך ללמוד גם שלא לשמה, אבל לזכור כי זוהי תרופה בלבד, ותרופה רעילה, אשר עלינו לקחת רק עד שנבריא (הכרח כל יגונה).

ב. הג"ר ברוך משקלאב בהקדמה לס' אוקלידס שתרגם ללה"ק: והנה בהיותי בק"ק ווילנא המעטירה אצל הרב המאור הגאון הגדול מ"ו מאור עיני הגולה החסיד המפורסם כמוה"ר